

SPECIFICUL APLICĂRII METODELOR ART-PEDAGOGICE ÎN CLASA INCLUZIVĂ

*Eugenia FOCA, lector universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Moldova*

***Résumé:** Au cours des dernières années, on met de plus en plus souvent l'attention sur l'inclusion des enfants handicapés dans les écoles générales. Êtant un procès complexe, elle représente un défi pour les institutions impliquées et pour les cadres didactiques, par conséquent il existe donc le besoin de changement de la mentalité et de la méthodologie éducative. Cet article met en évidence le fait que l'application des méthodes art-pédagogiques dans les classes d'inclusion peut contribuer à l'optimisation du processus d'intégration et au développement des enfants avec des demandes spéciales d'éducation.*

„Există un singur fel de a înțelege oamenii, anume de a nu ne grăbi să îi judecăm, ci de a trăi în preajma lor, de a-i lăsa să se explice, să se dezvăluie zi de zi și să se zugrăvească ei înșiși în ei”.

(Charles – Augustin Saint Beauve)

Integrarea copiilor cu CES în școala publică a suportat modificări veridice, dictate de curriculumul diferențiat și adaptat, care a direcționat întreg procesul de predare-învățare-evaluare spre o nouă abordare. Astfel a apărut necesitatea de a găsi noi metode pentru optimizarea procesului educației incluzive. Un răspuns la provocările educației incluzive îl poate da *art-pedagogia*, care reprezintă sinteza domeniilor științifice, *artă, psihologie și pedagogie*, ce asigură dezvoltarea teoriei și practicii educaționale a procesului de corecție și recuperare prin intermediul artei a copiilor cu cerințe educative speciale.

Art-pedagogia abordează diverse aspecte ale personalității prin mijloace artistice, al căror scop este să descopere potențialul personal și să-l folosească pentru dezvoltarea armonioasă a persoanei. Art-pedagogia folosește arta ca manieră de exprimare personală, pentru comunicarea trăirilor, pentru explorarea interiorului, în scopul creșterii și armonizării ființei [5].

Diferențiem teritoriul specific *art-terapiei*, teritoriul pacientului, (activitatea creativă reprezintă instrumentul comunicării interpersonale și intrapersonale) de teritoriul de lucru al pedagogului, *art-pedagogia*, care are ca scop formarea priceperilor și deprinderilor, compensarea deficiențelor din sfera senzorială, motorie, emoțională și intelectuală [6].

Desriem, în continuare, câteva metode art-pedagogice ce pot fi organizate în condițiile clasei incluzive.

Metode art-pedagogice bazate pe acțiune (mișcare) implică activități fizice care contribuie la dezvoltarea psihomotorie a copiilor. Scopul acestor metode este de a contribui la conștientizarea corpului și la coordonarea mișcărilor acestuia. Procedeele de lucru se bazează pe mișcări naturale și interesul copiilor de a interacționa unii cu alții și cu adulții. Metodele bazate pe acțiune se focalizează la început pe corp, utilizând mișcări care contribuie la conștientizarea sa: părțile corpului și corpul în ansamblu, poziționarea corpului în spațiu și, progresiv, obținerea calității mișcării. Exemplificăm prin câteva metode de acțiune reală:

Exerciții pentru încredere. Astfel de exerciții sunt desfășurate în perechi, pe un fond muzical de relaxare. Unul din jucători își va pune mâna deasupra mâinii partenerului de exercițiu și va închide ochii. Cel care conduce trebuie să se miște în spațiul pe care îl are la dispoziție. La începutul exercițiului se execută mișcări simple și ușoare, pînă cînd persoana care e condusă începe să se încredințeze în partener. După aceea, pas cu pas, mișcările devin mai ample, folosind spațiul într-un mod eficient. Elevii trebuie să-și coordoneze mișcările foarte bine, evitînd mișcări bruște. Apoi, elevii vor schimba rolurile, pentru ca persoana condusă să poată experimenta și cealaltă situație.

Cercurile brațelor. Brațul stîng descrie din cot cercuri în jos, iar brațul drept în sus, sau invers, însă în orice caz descrise de fiecare braț nu trebuie să fie în aceeași direcție. Se mai pot descrie cercuri cu un braț într-o direcție, pe masă, iar cu piciorul corespunzător în sens invers, pe podea.

Dans în pereche folosind voaluri. Pe un fond muzical relaxant, doi copii dansează ținînd capetele unui voal. Perechile trebuie să-și sincronizeze mișcările cît mai bine cu putință, astfel încît să lege voalul folosind cît mai mult spațiu. În același timp alte 2 perechi se pot alătura dansului încercînd să coopereze și să folosească alt voal. Prin

acoperirea unui spațiu cât mai mare prin coordonarea mișcărilor celor 3 perechi împreună cu legănarea voalurilor se obține un dans foarte original. Cu cât voalurile sunt mai divers colorate, cu atât activitatea va fi mai atractivă.

Parașuta. Toți jucătorii stau pe jos ținând capetele parașutei. La un anumit semn, în același timp, toți jucătorii se ridică în picioare și ridică parașuta cu brațele întinse. Când parașuta este foarte sus, jucătorii trebuie să aleagă: fie să lase parașuta să se îndrepte spre mijloc, unde jucătorii stau pe jos așteptând ca parașuta să cadă peste ei, fie să înainteze puțin, ridicând sau coborând parașuta astfel încât un jucător poate să se așeze sub ea și să facă un cort.

Pizza umană. Se pregătesc seturi de fișe cu denumirea ingredientelor necesare pentru a prepara o pizza: aluat, șuncă, cașcavalul, roșie, ceapă, porumb etc. Se amestecă bine fișele și se aplică pe spatele fiecărui participant. Se va spune copiilor că scopul lor este să afle ce ingredient sunt plimbându-se prin sală și punând colegilor întrebări la care răspunsul poate fi doar „da” sau „nu”. Când au aflat, vor găsi celelalte componente pentru a pregăti o pizza. Anunță startul spunând tare „Mi-i foame! Vreau o pizza!”.

Cozile. Două persoane vin în mijlocul cercului, fiecare are o coadă sau fular băgat în pantaloni sau fustă. Elevii de joc încearcă să-și fure coada unul altuia păzindu-și în același timp propria coadă [2].

Metode art-pedagogice bazate pe muzică. Abilitatea de a aprecia și a răspunde la muzică este o calitate înăscută a ființei umane. Această abilitate de obicei rămâne nealterată de către handicap, rană sau boli, și nu depinde de educația muzicală în general. Pentru copiii care găsesc comunicarea verbală ca fiind o formă neadecvată sau dificilă de exprimare personală, muzica oferă un spațiu sigur pentru exteriorizarea sentimentelor. Aplicarea muzicii în cadrul relației cadru didactic – copil cu CES, se face cu scopul de a încuraja dezvoltarea fizică, mentală, socială, emoțională și starea de bine în general. Muzica poate avea un efect liniștitor asupra individului, reduce tensiunile individuale și interpersonale și poate oferi consolare. Pentru copiii cu CES *unitatea sunetului, a mișcării și a limbajului* au un rol central în joc și în procesul de învățare. În cadrul unei activități muzicale, copiii explorează, cercetează câte sunete poate scoate un instrument. Acest mod de abordare prin investigație se face prin folosirea corpului sau a sunetelor vocale, vocii și mediului. Copiii devin motivați să experimenteze și să învețe lucruri noi.

Pentru mulți copii cu nevoi speciale limbajul este dificil, iar situațiile în care trebuie folosit poate reprezenta o amenințare. Dar în procesul de stimulare a potențialului prin muzică se poate folosi limbajul non-verbal. Limbajul și cuvintele nu sunt necesare și acest lucru poate constitui o experiență mai accesibilă și mai satisfăcătoare pentru un copil cu dificultăți de comunicare.

Grupurile muzicale - elevii sunt împărțiți în grupe de câte patru persoane pentru a le permite și celor mai timizi să-și exprime opiniile. Rezultatele muncii în echipă vor fi prezentate de un singur elev, fără a se nominaliza elevii care au avut o anumită idee. La început prezentarea o vor face elevii care nu au probleme de comunicare; pe măsură ce elevii se vor familiariza cu această tehnică, sarcina prezentării rezultatelor finale va reveni și celor mai timizi.

Mîngîierea îngerilor - pe un fond muzical adecvat, copiii așezați pe două rînduri față în față, avînd roluri de îngerî ating colegul care trece încet, cu ochii închiși, prin culoarul rîndului format. Prin atingere, copiii transmit colegului gînduri de afecțiune, precum un înger.

Metode art-pedagogice bazate pe arta vizuală. Activitățile ocupaționale de lucru manual - construcția, desenul și modelajul sunt pentru copil mijloace de exprimare tot atît de bogate ca și limbajul, permițînd copilului să creeze în realitate ceea ce a văzut, trăit sau imaginat. Materialele implicate satisfac curiozitatea și setea pentru cunoaștere, activitate și exprimare. Imaginația lor inventează, construiește și creează lucruri noi satisfăcînd nevoia copilului pentru activitatea imaginativă care implică gîndirea, planificarea, presupunerea și alegerea. Noile încercări cer răbdare, experimentare și perseverență. Succesul devine mai prețios cînd este obținut cu dificultate. Copilul este mîndru cînd a creat ceva, o jucărie sau un obiect util. Aceasta îi dă un sentiment stimulator, revigorant care îi sporește încrederea în sine.

Aceste metode de stimulare a potențialului copilului folosesc arta ca maniera de exprimare personală, pentru comunicarea trăirilor, pentru o explorare a interiorului în scopul creșterii și armonizării ființei.

Aceste metode oferă copiilor oportunitatea de a explora și exprima, prin intermediul materialelor specifice creației artistice, dificultățile în legătură cu diversele trăiri sau relații personale, dificultăți ce ar putea fi greu de exprimat în cuvinte. Atmosfera relaxată îl îndeamnă pe copil să se exprime liber oferindu-i posibilitatea de a se descărca, de a dezvălui trăiri care, în alte condiții, par a fi inacceptabile. Produsele activității „vorbesc” în locul persoanei.

Stimularea potențialului copilului prin artă vizuală utilizează toate formele expresive: pictura, sculptura, muzica, literatura și poezia ca mijloace de punere în valoare și îmbogățire a personalității fiecăruia, ajutîndu-l să exprime emoțiile profunde și dificultățile pe care le întîmpină.

Propunem în continuare o listă cu cîteva jocuri care necesită resurse puține, dar care au efecte deosebite asupra psihicului și fizicului copiilor cu CES. Plecînd de la aceste modele profesorii pot diversifica, creînd propriul joc.

Rotația desenelor - copiii așezați în jurul unei mese, vor desena timp de 3-5 minute pe foile primite ce doresc. La comanda Stop! elevii vor da foaia colegului din dreapta care va desena ce dorește timp de 5 min. Desenele se vor roti de la un coleg la altul, pînă vor reveni elevului – posesor. Prin acest exercițiu se urmărește dezvoltarea abilităților de rezolvare a problemelor și conflictelor, respectul față de colegii de grup, dezvoltarea creativității.

Modelajul implică folosirea materialelor care să stimuleze tactil. Rezultatele se obțin repede și reprezintă o provocare pentru imaginație. Este foarte important pentru copii să cunoască denumirea materialelor - plastilină, argilă și caracteristicile lor - poate fi modelat, rupt, îmbinat, sau rulat și are diferite culori. Exemple de exerciții de modelare: rupem și modelăm bucățele de pîine pentru păsărele; modelăm inele colorate, modelăm bastonul bunicului, modelăm animale simple, copaci, case, modelăm mingea fotbalistului.

Pictura colectivă „Colegul meu”. Elevii sunt așezați pe podea. Au la dispoziție o coală de carton de dimensiunile unei persoane, creioane, acuarele, pensoane, foarfece și markere. Unul dintre elevi se va așeza culcat într-o poziție comodă pe bucata de carton. Ceilalți vor trasa conturul în jurul corpului colegului lor. După ridicarea persoanei respective se vor adăuga alte detalii (ochi, nas, gură, etc) și urmează să se picteze persoana desenată după preferința lor. După uscarea lucrării se va trasa conturul corpului cu markerul și se va trece la decuparea imaginii.

Colaj mozaic. Elevii sunt invitați afară pentru a aduna elemente din natură (bețe, frunze, crengi, mușchi, etc). După aceea sunt duși în interior unde au la dispoziție carton, aracet, foarfece. Pedagogul le va spune o poveste simplă, astfel încât elevii să poată realiza un colaj cu elementele adunate. Materialele respective vor fi lipite pe coala de carton astfel încât să fie redată cât mai bine acțiunea poveștii.

Desene în făină. Elevii sunt așezați pe scaune, în semicerc, astfel încât să îi putem vizualiza pe toți. În fața lor se așează pe podea prima dată învelitoarea din nylon. În continuare se așează cartonul negru în centrul învelitorii, iar pedagogul ia cu sita făina albă și o cerne uniform, în strat subțire pe tot cartonul. Pedagogul comunică puțin cu elevii, numind doar activitatea pe care o face în fiecare etapă (ex. acum punem cartonul negru, acum cernem etc.) accentul fiind pe vizualizare și pe concentrare. Pedagogul desenează cu degetul diferite contururi, ex. niște fețe și expresii faciale. La fiecare detaliu spune copiilor ce reprezintă exemplificând cu propria persoană- ochiul, capul etc. sau imită starea expresiei desenate (plînge tare sau rîde în hohote), iar elevii sunt antrenați să facă la fel. Pentru un nou exercițiu făină se îndepărtează de pe coală. Noul exercițiu este realizat cu aceleași etape, invitându-se și fiecare copil pe rînd să își exprime trăirile.

Pe parcursul tuturor acestor exerciții pedagogul trebuie să marcheze momentele de concentrare prin liniște și focalizare și momentele de acțiune prin mimică și comportament expansiv, dirijînd astfel și comportamentul copiilor [2].

Metode art-pedagogice bazate pe dramatizare. Jocurile dramatice sunt un model educațional dezvoltat în Marea Britanic în ultimii 30 de ani. Sunt jocuri create de actori pentru a fi utilizate acum și de cei care nu sunt actori în terapia prin joc cu grupuri cu nevoi speciale. Jocurile au valoare educațională, fiecare joc este destinat unui anumit scop pentru dezvoltarea individuală sau a grupului. Procesul creator antrenează în copil un activism psihic intens ce are puterea de alinare sau chiar vindecare emoțională. Spre deosebire de artele vizuale care o au finalitate clar definită, aici scopul final nu este produsul artistic în sine, ci implicarea emoțională a copilului în procesul creator.

Poveștile și crearea poveștilor. Poveștile sunt legate de jocul creativ. Ele alimentează imaginația, explorează speranțele și temerile, îmbogățesc cunoștințele elevilor despre lume. Poveștile pot fi dezvoltate și animate prin introducerea muzicii, efectelor sonore sau a păpușilor. Ele pot deasemenea implica în mod activ copiii să ia parte la acțiunea poveștii prin a li se cere să contribuie la desfășurarea acțiunii. Poveștile au rolul de a-1 ajuta pe copil să asimileze experiențele trăite și realitatea în general. Copilul învață să dea sens lumii din afara lui, dar și să-și structureze gândurile. Poveștile pot fi utilizate în scop educațional: după încheierea lecturii, învățătorul poate realiza împreună cu elevii caracterizarea personajelor

pornind de la faptele lor, pot fi imaginate alte finaluri de povești, pot fi căutate soluții alternative la problemele personajelor. O altă alternativă la citirea poveștilor este aceea de a încuraja copilul să *creeze o poveste*; astfel el va proiecta ideile din viața sa asupra personajelor sau se poate include pe sine ca personaj în poveste sau poate descrie în poveste evenimente din propria sa viață. Copiii, în general, au nevoie de un model de la învățător pentru a înțelege procesul de creare de povești. De obicei, pedagogul le spune copiilor: „Astăzi ne vom spune povești unul altuia. Eu voi începe și când mă opresc așa vrea să continui tu”. Aceasta îi va permite învățătorului să aleagă o temă și să încurajeze copiii să exploreze problemele asemănătoare cu ale lor.

În concluzie, clasa incluzivă presupune un proces permanent de îmbunătățire a instituției școlare, avînd ca scop exploatarea resurselor și metodelor existente pentru a susține participarea la procesul de învățămînt a tuturor elevilor.

Referințe bibliografice:

1. Albu, A., Albu, C. Asistența psihopedagogică și medicală a copilului deficient fizic, Iași, Polirom, 2000.
2. Dioșteanu, M. Tehnici de lucru prin arte combinate, Editura Egal, Bacău, 2009.
3. Verza, E., Păun, E. Educația integrată a copiilor cu handicap, As.Renico, UNICEF, București, 1998.
4. Vrajmaș, E. Introducere în educația cerințelor speciale, Editura Credis, București, 2004.
5. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании /Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская. М.: Изд. Центр «Академия», 2001. 248 с., pag. 24.
6. Зайцева И.А., Кукушкин В.С., Ларин Г.Г., Румега Н.А., Шатохина В.И., Коррекционная педагогика / Под ред. В.С. Кукушина. Изд-е 2-е, перераб. И доп. – М.: ИКЦ “МарТ”; Ростов н/Д: Издательский центр “МарТ”, 2004. – 352с.